

Kırgızistan Enerji Arz Güvenliği Sorunları Kapsamında Ülkenin Doğalgaz Temini Kördüğümü ve Çıkmazı

Ahmet Cangüzel Taner

Fizik Yüksek Mühendisi

Fizik Mühendisleri Odası (canguzel.taner@gmail.com)

Son yıllarda Kırgızistan enerji arz güvenliği sarmalı ve ikilemi içerisine doğru hızla sürüklenmektedir. Bölgesel elektrik arz güvenliği problemleri çözümlü çerçevesinde önemli bir alternatif kabul edilen CASA – 1000 yüksek voltaj enterkonnekte elektrik hattı projesi de şimdilik Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan arasında ihtilaflara neden olmaktadır. CASA – 1000 yüksek gerilim transmisyon ağı projesi bağlamında Tacikistan ve Kırgızistan'dan Afganistan ve Pakistan'a kadar uzanan elektrik iletim ve dağıtım hattı sistemi kurulması hedeflenmektedir. 2006 yılında planlanan CASA – 1000 enerji nakil hattı projesi bölgede hüküm süren politik ihtilaflar ve finansal sorunlar nedeniyle bir türlü tamamlanamamaktadır. Tacikistan'dan elektrik ithal etmesine karşılık enerji arz güvenliği zafiyeti içine düşen Kırgızistan ise özellikle kış aylarında ciddi enerji yoklukları ve elektrik kesintileri ile yüz yüze kalmaktadır. Bölgedeki gücünü sürdürmeye kararlı olan Rusya Federasyonu da arka bahçesindeki siyasi ve ekonomik gelişmeleri yakından izlemektedir. Bu yazıda Kırgızistan doğalgaz arz güvenliği kararsızlıkları ve darboğazı ele alınmaktadır.

Rusya Federasyonu dev Gazprom Doğalgaz Şirketi Avrupalılarca Kremlin tarafından yönetilen çok güçlü bir devlet tekeli olarak görülmektedir. Ancak, bir zamanlar Orta Asya'nın görkemli gücü Rusya, mevzu bahis yörede anlaşmazlık içine düşen Gazprom Firması kanalıyla bataklığa ve açmazla doğru sürüklenmesine rağmen bölgedeki politik kudret ve siyasi nüfuzunu halen korumaktadır. Söz konusu anlaşmazlık daha kararlı ve düzenli doğalgaz arzı taahhüt eden Gazprom'un Kırgızistan gaz ağı yönetimini devir alması sonucu su yüzüne çıkmıştır. Yönetimin devir işlemlerinden birkaç gün sonra Özbekistan'ın büyük gaz tedarikçisi şirketi Kırgızistan'ın güneyine doğalgaz ihracatını durdurmuştur. Yapılan kısa açıklamada Gazprom'a doğalgaz satış anlaşması olmaması neden olarak belirtilmiştir. Özbekistan tarafından gaz vanalarının kapatılması neticesi Kırgızistan'ın yumuşak karnı ve hassas bölgesi sayılan Fergana Vadisi (Ferghana Valley)'nde yüz binlerce konut doğalgaz kıtlığı ve enerjiden yoksun konuma düşmüştür. Mutfaklarda elektrikli ev aletleri kullanımına ağırlık veren Kırgızlar ortaya çıkan elektrik arz yetersizliği ve enerji kifayetsizliği karşısında yemek pişirmek için çalı çırpı kırıntısı, çerçöp hatta mobilyalarını yakmaktadır. Doğalgaz arzı sağlayan vanaların ne zaman açılacağı da belirsizliğini korumaktadır. Yörede sert ve şiddetli yaşanan kış şartlarında sıkça karşılaşılan elektrik arz güvenliği zafiyetleri sorunları ve enerji temini düzensizlikleri de ciddi kaygılar uyandırmaktadır. Fergana Vadisi'nin en önemli şehri Osh kentinde yaşayan bir yöre sakini, yetkililerin gaz tüpleri dağıtmaya başladığını ancak sıvı gazın maliyetinin ne kadar olacağına aynı zamanda nereden ve nasıl temin edilebileceğine dair yönetimin açıklık getirmediğini ifade etmektedir. Belirtilen soruların yanıtlarının yetkililer dâhil olmak üzere hiçbir kimse tarafından bilinmediği de ileri sürülmektedir. Yöredeki herkes aniden filizlenen sorun hakkında Kırgızistan Başkanı Almazbek Atambayev'in düşüncelerini ve planlarını merak etmektedir. Başkan Atambayev ise bölgede yaşayanlara biraz sabır çağırısı yapmaktadır. Başkanın duyurduğu sabır çağırısının uzun yıllara sarkması da olasılıklar arasında sıralanmaktadır. Öte yandan,

Özbekistan'ı baypas ederek saf dışı bırakacak Kırgızistan'ın kuzeyinden Tiyanşan dağları (Tian Shan mountains) boyunca kurulacak olan yeni doğalgaz boru hattı projesi inşaat çalışmalarının çok zaman alacağı öngörülmektedir.

Aşağıdaki haritada kırmızı renkli **CASA – 1000** yüksek gerilim elektrik ağı sistemi ve enterkonnekte enerji dağıtım şebekeleri ile beraber Kırgızistan Fergana Vadisi Osh kenti ve yeni gaz boru hattı döşenecek olan Tiyanşan dağları işaret edilmektedir.

Resimde Çin ve Kırgızistan sınırı boyunca uzanan ve yüksekliği 7439 metre olan Tiyanşan dağları gösterilmektedir.

Kırgız Doğalgaz Şirketi KyrgyzGaz'ın satışının daha önceki sömürge yıllarının geri gelebileceği gerekçesiyle Kırgızistan vatandaşlarının çoğunluğu tarafından eleştirilmektedir. Kırgız Gaz Şirketi satış işlemleri Rusya Federasyonu'nun bölgenin finansal ve politik ittifakı stratejisi doğrultusunda öncelik verdiği Avrasya Ekonomik Birliği (Eurasian Economic Union) çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Ülkenin menfaati açısından kazançlı ve kârlı olacağı belirsiz olmasına rağmen Kırgızistan'ın 2015 yılında Rusya destekli Avrasya Ekonomik Topluluğu'na katılacağı da beklenmektedir. Kırgızistan'ın yaşadığı doğalgaz arz güvenliği darboğazı ve açmazı yanında daha başka nedenlerden dolayı ülke ekonomisinin Rusya'ya teslim edilmesinin uygun olup olmadığı ayrıca sorgulanmaktadır. Rus Gazprom Şirketi, şimdilerde Rusya Federasyonu yanında yer almayan ve bölgenin kontrolünü ele geçirmeye çalışan Özbekistan'ın güçlü lideri İslam Kerimov ile müzakerelere başlayacağını bildirmektedir. Bazı yetkililerce ülkede gaz kıfayetsizliği ve doğalgaz arz kıtlığı neden gösterilmesine karşılık Özbekistan, Çin'e doğalgaz ihracatı için şeffaf olmayan pazarlıkları sürdürmeyi tercih etmektedir. Sıkıntılar içerisinde kıvranan Kırgızistan'ın Başbakanı ise ülkesinin çağrılarına Taşkent yönetiminin olumlu yanıt vermemesinden yakınmaktadır. Özbekistan ile doğalgaz arz güvenliği sorunu sürerken bazı Kırgız politikacılar tarafından Özbekistan'ın Kırgızistan'dan sağladığı sulama suyu konusunu gündeme taşımaktadır. Sonuçta, iki ülke arasında gaz arz güvenliği sorunu kadar önemli su arz güvenliği problemi de körüklenmektedir.

Aşağıdaki karikatürde Orta Asya ülkeleri doğalgaz arz güvenliği sıkıntıları çözümü açısından can alıcı öneme sahip Rusya Federasyonu ve gaz vanalarını kapatacak olan dev Rus Gazprom Firması temsil edilmektedir.

Kaynaklar:

- Almanya Yeşil Enerji Devrimi **Energiewende** Enerji Dönüşümü Süreci İçinde Elektrik Şebekesi Sistem Kararsızlıkları ve Gerilim (Voltaj) Dengesizlikleri, Ahmet Cangüzel Taner, **Fizik Mühendisleri Odası Yayınları**, Faydalı Bilgiler, 2013.
- Güney Afrika Elektrik Üretimi Portföyü, Enerji Arz Güvenliği Zafiyeti ve Çıkmazı Sorunları Nedeni Ülke Genelinde Yaşanan Elektrik Kesintileri ile Enerji Kısıntıları

- Ahmet Cangüzel Taner, **FMO** Yayınları, Faydalı Bilgiler, 2013.
- Dünya Doğalgaz Piyasası Projeksiyonları, Rusya Federasyonu Gaz Şirketi Gazprom'un Mali Çıkmazı ve Ekonomik Sıkıntıları, Ahmet Cangüzel Taner, **Fizik Mühendisleri Odası** Yayınları, Faydalı Bilgiler, 2013.
 - Rusya Federasyonu Doğalgaz Şirketi Gazprom Gaz Arzı ve Küresel Doğalgaz Bolluğu Karşısında Avrupa Birliği (AB) Gaz Marketleri ile AB Doğalgaz Piyasası, Ahmet Cangüzel Taner, **Fizik Mühendisleri Odası** Yayınları, Faydalı Bilgiler, 2014.
 - İngiltere Elektrik Arz Güvenliği Sarmalı ve Çıkmazı Kapsamında Elektrik Kısıntıları ve Enerji Kesintileri Riski ile Karbonsuz Baz Yük Kaynağı Modern Yeni Nesil Nükleer Güç Santralleri Kurulması Çalışmaları, Ahmet Cangüzel Taner, **Fizik Mühendisleri Odası** Yayınları, Faydalı Bilgiler, 2014.
 - Avrupa Birliği AB Enerji Sıkıntıları ve AB Düşük Karbon Ekonomileri Planları Kapsamında Uygulanmaya Çalışılan Enerji Kaynak Çeşitliliği Projeksiyonları, Ahmet Cangüzel Taner, **FMO** Yayınları, Faydalı Bilgiler, 2014.
 - Doğu Akdeniz Zengin Hidrokarbon Kaynakları Anlaşmazlık Bölgeleri Olan Doğalgaz Rezervleri ve Petrol Yatakları Sahaları, Ahmet Cangüzel Taner, **Fizik Mühendisleri Odası** Yayınları, Faydalı Bilgiler, 2014.
 - Rusya Federasyonu ile Ukrayna Arasındaki Kırım İhtilafı Sonucu Tetiklenen Avrupa Birliği AB Enerji Arz Güvenliği Problemleri Çözüm Yolları Perspektifi, Ahmet Cangüzel Taner, **FMO** Yayınları, Faydalı Bilgiler, 2014.
 - Almanya Düşük Karbon Ekonomisi Enerji Dönüşümü Paradoksu ile Temel Yük Kaynağı Karbonsuz Nükleer Güç Santralleri Kapatılması ve Elektrik Devrimi (**Energiewende**) Çelişkisi, Ahmet Cangüzel Taner, **FMO** Yayınları, Faydalı Bilgiler, 2014.
 - ABD ve Avrupa Birliği AB Ülkeleri Taraflarınca Ukrayna Krizi Nedeni Rusya Federasyonu'na Uygulanması Olası Ekonomik Ambargo ve Siyasi Yaptırımlar Sonucu AB Gaz Arz Güvenliği Darboğazı, Ahmet Cangüzel Taner, **Fizik Mühendisleri Odası** Yayınları, Faydalı Bilgiler, 2014.
 - Ukrayna ve Rusya Federasyonu Politik Anlaşmazlıkları Sonrası Olası Rus Gaz Vanaları Kapatılması Sonucu Avrupa Birliği AB Doğalgaz Arz Güvenliği Riskleri, Ahmet Cangüzel Taner, **FMO** Yayınları, Faydalı Bilgiler, 2014.
 - ABD ve Avrupa Birliği AB Ülkeleri Taraflarınca Ukrayna Krizi Nedeni Rusya Federasyonu'na Uygulanması Olası Ekonomik Ambargo ve Siyasi Yaptırımlar Sonucu AB Gaz Arz Güvenliği Darboğazı, Ahmet Cangüzel Taner, **Fizik Mühendisleri Odası** Yayınları, Faydalı Bilgiler, 2014.
 - Doğalgaz Arz Güvenliği Kısılacı Altına Giren Avrupa Birliği AB için Küresel Şeyl Gazı – Kaya Gazı Üretilmesi Bolluğu Sayesinde Sağlanacak Çözüm Yolları Stratejileri, Ahmet Cangüzel Taner, **FMO** Yayınları, Faydalı Bilgiler, 2014.
 - Avrupa Birliği Yenilenebilir Enerji Kaynakları YEK Üniteleri, Gaz Boru Hatları ve Elektrik Ara Bağlantıları (Electricity Interconnectors) Kanalıyla AB Enerji Arz Güvenliği İyileştirilmesi Perspektifleri, Ahmet Cangüzel Taner, **FMO** Yayınları, Faydalı Bilgiler, 2014.
 - Afganistan ve Pakistan Elektrik Arz Güvenliği Açmazı ile Orta Asya Ülkeleri Kırgızistan ve Tacikistan **CASA – 1000** Yüksek Gerilim Güç Hattı Projesi, Ahmet Cangüzel Taner, **FMO** Yayınları, Faydalı Bilgiler, 2014.
 - The Economist Dergisi, (26 Temmuz 2014 – 01 Ağustos 2014).

Fizik Mühendisleri Odası Resmi İnternet Sitesi:
[www.fmo.org.tr/ yayinlar/faydali-bilgiler](http://www.fmo.org.tr/yayinlar/faydali-bilgiler)